

НОВОРІЧНЕ ІНТЕРВ'Ю НАПЕРЕДОДНІ 2011 РОКУ

Інтерв'ю Броніслава Яковича Панасюка, академіка Національної академії аграрних наук України, Заслуженого економіста України, члена Співки економістів України, доктора економічних наук, професора Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана, уродженця з Вінницького Поділля про свої наукові і практичні здобутки, власні погляди на минуле, сучасне та майбутнє свого народу, української держави перед двадцятою річницею її незалежності.

Бесіду з Броніславом Яковичем провів виходець з Вінниччини, Літинського району, професор, доктор філософських наук, завідувач кафедрою філософії Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана Юрій Михайлович Вільчинський.

I. Запитання.

Броніславе Яковичу, наші райони межують, в минулому були єдиною адміністративною структурою, хотілося б почути про Вашу батьківщину, про вашу родину і про себе.

Відповідь.

Народився у березні 1935р. в селі Лозна-Лузна Уланівського (тепер Хмільницького) району, навчався в Лознянській середній школі, у сім'ї було троє дітей. Мама. Зінаїда Харитонівна, дівоче прізвище Наконечна, працювала в ланці колгоспу, батько, Яків Тарасович Панасюк, після війни не повернувся до дітей. Дитинство було важким: проживав на окупованій німцями території;

відчув силу німецького чобота, коли вилетів з хати як футбольний м'яч; навчаючись в школі, після шостого класу, щорічно працював під час канікул їздовим колгоспу; на трудовні видавали 150 грамів зерна, а тому приходилося збирати колоски, іноді красти зерно, спасався втечею від переслідування голови колгоспу, який намагався здати мене міліції і засудити, тоді це було звичайним узаконеним явищем; захищав свої права не тільки словами, але й кулаками, за що стояло питання про виключення зі школи, але це було уже наприкінці десятого класу, і тому педрада не наважилась на подібне рішення. Це була особлива епоха молодого післявоєнного (1939-1945рр.) покоління в Радянському Союзі.

Вся тодішня негативна енергія виливається тепер потоками філософських, наукових і практичних роздумів: про людину, її становище і роль в природі та суспільстві; про державу та її роль у створенні сприятливих умов життєдіяльності кожного жителя; про перспективи природи і суспільства; про українську націю, її історію, культуру, традиції з погляду минулого і майбутнього. Умоїх творах, а їх більше 18, в тому числі 6 томів вибраних творів та 12 крупних монографій можна знайти іноді різкі, але справедливі погляди про минуле українського народу, його історію, державу і сьогодення, особливо часів незалежності. Представник Вінниччини, один із не багатьох в країні, висловлює свої претензії як владі в цілому так і її конкретним представникам, особливо так званим демократам, які не турбуються про народ, вони, як і в минулому, продовжують жити чужим розумом, не забуваючи особистих інтересів.

Дозволю надіятися, що мої власні філософські, наукові і практичні досягнення викличуть хоча б деякий інтерес не тільки у жителів Вінниччини, але й всієї української громадськості, моїх шановних односельчан, однокласників, однокурсників Київського фінансово – економічного інституту, співпрацівників банківської системи на Черкащині, викладачів і колишніх студентів Горохівського сільськогосподарського технікуму на Волині, працівників Міністерства сільського господарства та Держплану України,

Кабінету Міністрів України, науково-педагогічного колективу Київського національного економічного університету, вчених Національної академії аграрних наук України, друзів.

2. Запитання.

Складний історичний шлях українського народу, але все таки Україна стала незалежною державою, а народ, мабуть, здобув волю. Чи вдалося Вам, як представникові Вінницького краю, щось допомогти в цей доленосний період нашого багатостраждального народу?

Відповідь.

Важке запитання, на нього не кожен наважиться відповісти, хоча більшість щось і робили, або намагалися діяти в якомусь напрямку, або робили забутливий вигляд. Що ж стосується мене особисто, то я не займав якихось державних посад, щоб впливати на реальний хід подій, а лише мав змогу вносити і філософські, і наукові, і практичні рекомендації державним структурам. Проте, не все, а більшість не сприймалось, хоча життя підтверджувало, що мої пропозиції були справедливими і реальними. Таке наше українське життя: ми ж століттями не самі вирішували що і як робити, за нас вирішували інші народи – спочатку поляки та інша народи, далі росіяни, що продовжувалось 750 років. Саме це стало причиною того, що великий український письменник Микола Гоголь у своєму творі «Пропавшая грамота» вимушений був жорстко написати, що ми тільки й живемо чужим розумом. Перші два десятиліття незалежності українці тільки обтрушують попіл минулих згарищ на своїй території і саме в цьому є нагальна потреба допомагати своєму народові. Ми нація не молода, як думають деякі «доброзичливці», ми нація знана в минулому в усій Європі, ми нація, від якої пішли наші північні сусіди, але ми також нація зруйнованої генетики, вкраденої історії, забутих традицій, привнесеної чужої культури і мови.

3. Запитання.

Ніхто не очікував, що так швидко розпадеться величезна імперія-Радянський Союз і на тарілочки буде принесена всім республікам, які

входили до її складу, несподіванку – незалежність. Сенсація торкнулася і Радянської України, але із-за несподіваності мабуть не знали як поводитись та діяти і що робити? Слава Богу, що емісари з Москви не залякали вкiнець тодішніх українських провідників.

Відповідь.

Так, це була сенсація, адже ніхто такого повороту подій в ближчі періоди не очікував ні наяву, ні уві сні, це була мрія прогресивних українських сил далекого майбутнього. Ми ще й досі не усвідомили як подібне могло статися, хоча пройшло майже двадцять років. Єдине можна сказати однозначно, що незалежність українці здобули не у боротьбі, більше того, чимало українських нардепів в Москві у 1990 р. голосували проти надання Україні незалежності, на сором всім нам, деякі з них навіть одержали, уже в незалежній Україні, вищу нагороду – герой України. Світ сміється і глузує з українців, вони одержали незалежність, як дарунок долі, можливо Вищих сил, а тому незалежність мов би є, а свободи як не було, так і немає, не вдалося й повернути славу колишньої великої держави. Історія людської цивілізації свідчить, що народи, зокрема Європи, здобували незалежність у жорсткій боротьбі, а тому вони і одержали свободу, якою тепер вільно насолоджуються, поглядаючи з підозрою на українців. Отже, якщо незалежність українці одержали, то за свободу ще прийдеться боротися.

4. Запитання.

І так, незалежність стала несподіванкою, а тому перед українським народом і його владою незалежної держави постало безліч проблем, пов'язаних з забезпеченням життєдіяльності. Ви працювали на той час в державних управлінських структурах. Можливо були елементи хаосу, невпевненості чи ні?

Відповідь.

Так, разом з незалежністю Україна поринула у ринкові відносини, старі методи державного управління були необачно відкинуті, нового ж майже не було, а старе, нерідко ефективне, не сприймалось, або перекручувалось. Я на

той час працював у Держплані України, в його центральному структурному підрозділі – Зведеному відділі народногосподарського плану, а тому відчував реальну обстановку: ніхто, ні вищі урядові структури, ні міністерства та відомства, ні обласні організації, ні наукові установи, ні вищі навчальні заклади навіть у загальних рисах не були підготовлені до незалежного вирішення державних справ в усіх сферах країни та ще й у незвичних умовах ринкових відносин. Внутрішній голос все таки підказав мені поглянути в перспективу і впродовж 1985-1991рр. працював над докторською дисертацією «Народногосподарське планування в умовах ринкової економіки», яку захистив у 1991р., але впродовж всього періоду у мене був відсутній науковий консультант з виконуваної роботи, як вимагають правила наукових досліджень, вчених з такої проблематики в Україні ще не було. Робота була завершена, захищена і затверджена в Москві Вищою атестаційною комісією СРСР, а тому можна вважати, що в перші роки незалежності органи державного управління одержали важливі рекомендації щодо економічного планування, прогнозування та державного регулювання в умовах ринкових відносин, які були результатом моїх наукових досліджень.

Для довідки скажу, що у першій половині минулого століття в колишньому СРСР на озброєння державного управління було використано планову систему, яка допомогла подолати кризові явища та хаос в різні періоди розвитку економіки: після перевороту 1917р. і громадянської війни; під час нечуваної війни 1939-1945рр. та повоєнного відродження; в період мирної праці вдавалося досягати збалансованості при значних дефіцитах. Досвід планової системи використали країни розвинутих ринкових відносин, модернізували її і вона діє дотепер.

5. Запитання.

Мабуть представники влади незалежної держави скористалися результатами таких досліджень, адже нічого іншого не було.

Відповідь.

Дійсно, перші два-три роки дещо робилося, хоча з потугами, а далі, відчувши вседозволеність, посилаючись на ринкові відносини, які мовляв

вирішують все, відмовились на державному рівні і від економічного плану, і прогнозу, а державне регулювання так і не стало мистецтвом управління соціально-економічними процесами, продовжуючи командувати особами, як в старі часи, але при цьому дивовижно застосовуючи економічні, правові і адміністративні методи. Після 1993 року з лексики українців, за виключенням окремих вчених, поняття “прогноз” і “план” зникло, воно перестало не лише використовуватися в практиці державного та регіонального управління, але й згадувати про них вважалося не коректним тоном. Основна причина – суб’єктивне розуміння ринкових відносин і ролі держави в таких умовах. Скажімо, річний Державний бюджет країни слід розробляти на основі реальних узагальнюючих макроекономічних показників всіх сфер виробництва та реальних величин фінансових ресурсів для соціально-економічних потреб, а це можна обрахувати в плані соціально-економічного розвитку на наступний бюджетний рік. Такий план має розглядати і затверджувати Верховна Рада, а уже на його базі розробляється Державний бюджет. Нічого подібного за роки незалежності в Україні не робиться, Державний бюджет формується на віртуальних макроекономічних показниках, що і є причиною його високого дефіциту. В 2010р. у представників влади все більше чується поняття «план», «перспектива» і «прогноз», а тому з’явилась надія повернення до використання ефективних методів державного управління.

6. Запитання.

Хотілося б дізнатися: чи взагалі існує можливість в ринкових умовах, а тим більше в цей перехідний період, коли діють закони «дикого капіталізму», чи можливо розробити економічний план і прогноз на віддалену перспективу, які показували б динаміку реальних соціально – економічних процесів?

Відповідь.

Уже реально настав час визнати, що період романтичного захоплення ринковою ейфорією закінчився, а тому назріла потреба перейти до виконання вимог економічних та природничих законів розвитку суспільства. Не секрет, що

серед практиків і деяких учених продовжує існувати думка, яку не часто проголошують, але вона діє, що в умовах ринкових відносин взагалі важко щось передбачити, особливо на середньостроковий і довгостроковий період, мовляв ринок сам все вирішує. Помилковість такого твердження може підтвердити здійснений мною разом з Інститутом кібернетики ім. Глушкова НАНУ прогноз на 1995-2015рр. динаміки ВВП – основного показника динаміки економіки країни.

На період 1995–2000 рр. розрахунки здійснено на кожен рік, а на наступні періоди лише на кінцеві роки п'ятирічок – 2005, 2010 і 2015 роки. Промайнуло п'ятнадцять буремних років із двадцяти, на які нами розраховані прогнозні показники динаміки української економіки, і вони майже щорічно виявилися найбільш наближеними до реальних значень із всіх відомих прогнозів, що видно з табл. 1. Особливість наведених економічних прогнозів в тому, що наші показники є незмінними з 1995р.¹, а динаміка ВВП інших розробників, показаних в таблиці, щорічно коригуються.

Таблиця 1.

ПРОГНОЗИ І ФАКТИЧНИЙ СТАН ДИНАМІКИ РЕАЛЬНОГО ВВП

(у відсотках до попереднього періоду)

Розробники	Роки							
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2005	2010
Мінекономіки України	- 5,7	- 1,8	+ 1,7	+ 0,5	- 0,1	+ 3,5	+ 4,0	+3,7
Інститут економіки і прогнозування НАНУ	—	- 3,0	- 5,0	- 2,5	0,0 (опт- й)	- 3,0 опт., + 1,0 пес.	- 8,0 опт., + 4,8 пес.	+7,0 опт. +4,0 пес.
Б. Панасюк, І. Сергієнко — мінім.	[- 15; - 13,5]	- 8,6; - 7,0]	- 1,9; - 1,2]	[- 1,7; - 1,5]	[- 0,3; + 0,1]	[+ 5,6; + 6,8]	+ 2,9 пес. - 8,0 опт.	0,0 пес. 0,0 опт.
Світовий банк	- 5,0	+ 1,5	—	—	- 3,0	—	—	+2,5
Європейський банк	- 5,0	—	—	[- 3,7; - 7,0]	- 2,5	—	—	—
МВФ	+ 3,0	+ 2,4	—	Гарвардський Інститут міжнародного розвитку (НІІД)	- 4,0 Міжнародний центр перспективних досліджень	—	—	+3,7
Європейський центр макроекономічного аналізу України	—	- 0,5	—				—	—
Фактично	- 12,2	- 10,0	- 3,2	- 1,7	- 0,4	+ 6,0	+ 2,6	???

¹ Економіка України. – 1996. – № 1. – С. 28, 30.

7. Запитання.

Чи можна зробити якісь висновки після такого багаторічного експерименту економічного прогнозу динаміки ВВП не тільки для науки, але й практики?

Відповідь.

Звичайно можна і вони матимуть практичне значення для державного управління. Передусім стало зрозумілим: перше, науковий макроекономічний прогноз можливий і до нього слід прислухатися; друге, влада не може констатувати, що наука не забезпечувала її прогнозними баченнями реальної перспективи; третє, в подальшому державні органи все-таки матимуть базу для повернення до розробки річних і середньострокових планів та довгострокових прогнозів; четверте, наука може і далі вдосконалювати різноманітні методи прогнозних розрахунків, які за вдалого застосування дають досить наближені результати; п'яте, прогнозні розрахунки параметрів досягнення намічених цілей можна здійснювати з високою вірогідністю; шосте, підтверджується високий рейтинг наукових публікацій з методів прогнозування в українських наукових журналах.

8. Запитання.

В Радянському Союзі було безліч проблем, які і стали детонатором його розвалу. Немає сумніву, що все негативне так чи інакше залишає свої родимі плями на всіх сторонах суспільного життя, це відчуває кожен громадянин нашої держави. Хотілося довідатись, а чи були вивчені існуючі проблеми, які стали на шляху розбудови нової незалежної української держави?

Відповідь.

Так, проблеми, які Україна одержала у спадок від колишньої великої імперії, були відомі. Вони науково обґрунтовані ще в 1991 р. і надіслані всім міністерствам і відомствам України, зокрема такі²: 1/ низькі темпи оновлення

² Панасюк Б. // Інформатика і ринок. – 1993. – № 2-3.

основних виробничих фондів; 2/ зниження забезпеченості власними природними і сировинними ресурсами над їхнім відновленням—нафта, газ, вугілля; 3/ зростання використання сільгоспугідь для несільськогосподарських потреб, їхнє підтоплення та заболочення, погіршення якості ґрунтів, через що 60 % чорноземів непридатні для використання; 4/ припинення приросту населення в працездатному віці, а в цілому смертність почала перевищувати народжуваність, що розпочалося ще у 80-х роках минулого століття; 5/ деформовані пропорції в розвитку найважливіших галузей народного господарства – промисловості й сільського господарства; катастрофічна екологічна обстановка. В доповнення треба врахувати проблеми, які стосуються не тільки України, але й людства, що проявлятимуть свої особливості не пізніше як через 10–15 років: 1/ глобальна зміна клімату в сторону похолодання (більшість вважають настання потепління); 2/ зниження запасів прісної води.

9. Запитання.

Якось складається враження, що припинення приросту населення розпочалося після здобуття Україною незалежності, тобто за роки незалежності. Ви ж наголошуєте у визначених п'яти проблемах, що цю проблему ми одержали від минулого, яка і далі погіршується. Що тут нового, де істина, якщо вона може бути?

Відповідь.

Дійсно, у складі Радянського Союзу впродовж 1981–1985рр. економіка України розвивалась без приросту чисельності працівників із-за зниження народжуваності: якщо в 1980р. народжуваність перевищувала смертність на 30, 7%, то в 1990р. це перевищення становило тільки 4,4%, а у 1991 р. уже смертність перевищувала народжуваність на 5,4%, така тенденція продовжується.

Розглядаючи таку архіважливу проблему треба брати до уваги два найголовніших фактори, які сприяють погіршенню ситуації. Перший, це внутрішні складнощі життєдіяльності, особливо в даний період, невпевненість в майбутньому для нових поколінь, відсутність житла і належної роботи, Скажіть,

будь ласка, чи буде народжувати молода сім'я дитину, коли немає житла, немає роботи, а коли є, то придбати житло за зароблені кошти майже неможливо. До десяти відсотків населення можуть собі дозволити все, а решта знаходиться в скруті, яким не під силу виховувати дитину: немає дитячих садочків, а ті що є занадто дорогі; височенні ціни на дитячий одяг, взуття, іграшки і харчі. Про це ніхто не говорить, а населення старішає, молоді немає. Другий фактор, це викривлене трактування народами Європи і Північної Америки понять «матріархату» і «патріархату». Оспівуючи так звану гендерну політику, проголошену наприкінці XIX століття, жінки поставлені в рівні умови з чоловіками, вони повинні працювати на рівні з чоловіками та ще й народжувати, виховувати дітей і годувати сім'ю. Чоловіки в Україні одержують мізерну платню, яка не дозволяє самому утримувати всю сім'ю, навіть з однією дитиною. Практика останніх десятиліть показала, що подібне явище широко проявляється в усіх країнах Європи і Америки (Північної), в них немає поповнення робочої сили за рахунок національних ресурсів, а тому в кожній країні рясніють когорти робітників із мусульманських країн та Китаю. Важливо усвідомити й те, що коли перший фактор демографічного процесу можна ще виправити, то другий майже неможливо, але вихід треба шукати, бо зникнуть нації багатьох країн.

10. Запитання.

Серед проблем, з якими зіткнеться не тільки Україна, а й все людство, Ви назвали кліматичні зміни. У своїй статті, опублікованій два роки назад, Ви один із не багатьох в Україні дотримуєтесь думки, що нас очікує не потепління, а похолодання, а крім того ще й доказуєте зменшення забезпеченості прісною водою. Чому так, чи це правда? Адже не всі однозначно сприймають подібні твердження стосовно кліматичних змін.

Відповідь.

Стосовно кліматичних змін, то в одній із своїх праць я дав розгорнуту відповідь, а тут можу сказати тільки про найголовніше, а саме, що нашу планету Земля очікує не потепління, а похолодання. Фізики твердять, що всі планети

Сонячної системи створені із розжареної маси, кожна із них охолоджується, твердішає, досягається певна температура, яка дає можливість перебувати там людині. На деяких планетах, як наша, в процесі температурних змін створились сприятливі умови для розвитку рослинного і тваринного світу, в тому числі людини. Але всім відомо, що коли ми нагріємо чи то залізо, чи камінь, чи воду, то впродовж певного часу ці предмети не нагріваються, бо це уже зворотній процес, а тільки охолоджуються, що відповідає законам живої і неживої природи. Всі предмети, які ми нагріваємо охолоджуються до температури, яка існує на планеті Земля, яка у свою чергу також охолоджується до температури Космосу, в якому вона є складовою частиною. Наша планета Земля є частиною Космічного простору, де температура занадто низька, а тому важко доказувати, що вона буде теплішати, впливаючи на підвищення температури навколишнього повітряного простору, не охолоджуватись, впливаючи на температурні зниження атмосфери навколо Землі.

Інша річ, коли йдеться про сучасне розуміння «потепління». Справа в тому, що викиди забруднюючих речовин в атмосферу створюють парниковий ефект, який є одним із факторів, але ніяк не єдиним, температурних коливань. Ті світові організації, які проповідують потепління мов би «забувають» твердо сказати, що йдеться тільки про «парниковий ефекти», якого можна уникнути, знизивши викиди забруднюючих речовин в атмосферу, перестати торгувати нормативами цих викидів, але такий підхід не вигідний бізнесу. Наша планета Земля продовжує охолоджуватись, з певними відхиленнями (то похолодання, то потепління) на довгому шляху цього процесу. В той же час будь - яке підвищення температури під дією «парникового ефекту» буде перекрито загальною тенденцією зниження температури невеличкої частини Космосу, якою являється планета Земля. А температура Космосу, як відомо, неймовірно низька.

Що ж стосується зниження рівня прісної води, то це проблема не тільки українська, вона стосується всієї Європи і не тільки. Подивіться: в даний час третина колодязів в сільській місцевості влітку пересихає, а в більшості

знижується рівень води; українська територія з давнини була вкрита великими, середніми і малими річками, але з тих далеких часів біля вісімнадцяти тисяч річок в нашій країні зникли, або перетворились в зарослі струмочки; на полях, в долинах і дібровах важко знайти джерельце, щоб напиться водички; майже вся вода в річках, криницях і джерелах забруднена різними хімічними елементами. Немає води, немає випаровування, немає дощів, саме тому ми майже не бачимо того, що описував класик «Ідуть дощі, холодні осінні тумани клубочаться вгорі і спускають на землю мокрі коси». Чому зникають річки і джерельця, де дівається вода? Це результат зменшення об'єму планети Земля, яка охолоджуючись стискується, зникають у поверхневому шарі водянні артерії, які поповнювали річки, що призвело до їхнього висихання, зникнення, звуження, а прісна вода текла в океани. Адже кожному відомо, що між рейками на залізниці залишається невеличкий простір: рейка при нагріванні видовжується і займає цей простір, а взимку скорочується, повертаючи цей простір назад.

11. Запитання.

Ми вихідці із села, моя мама й зараз живе в селі, а тому хотілося б від Вас, як вченого, практика і державного службовця в минулому, почути про ситуацію, в якій опинилось село, сільське господарство і весь агропромисловий комплекс нашої країни. У них є перспектива чи немає? Якщо є, то яка?

Відповідь.

Село гине, в ньому немає ні місця роботи, ні лікарні, ні аптеки, ні будинку культури, ні постійного громадського транспорту, ні належних доріг, не всі поля використовуються, а якщо й засіваються орендарями, то у них немає ніякого інтересу і морального обов'язку до соціальної та виробничої інфраструктури села, мешканці якого віддали орендареві майже задаром свої земельні паї. Для того, щоб все те створити чого немає в сучасному селі потрібні величезні фінансові і матеріальні ресурси. Проте, ніхто селянам не допоможе одержати необхідні кошти: ні державний чи місцевий бюджет; ні банківські чи

кооперативні кредити; ні обслуговуючі кооперативи; ні різноманітні консультанти; ні орендарі.

Мій практичний досвід, наукові дослідження переконливо доводять, що майбутнє у нашого села і сільського господарства є непогане, є де взяти фінансові ресурси, але для цього треба кардинально змінити філософію і політику ведення сільського господарства. В даний час українські селяни, фермери, та інші сільськогосподарські виробники виробляють продукцію (зерно, молоко, вирощують тварин) і продають її посередникам, які продають її для переробки чи самі переробляють, а далі торговці продають готову продукцію. Селяни, продавши свою продукцію як сировину, завжди залишаються у програті, так як посередники, а вони скрізь, навіть на ринок селян не допускають, сплачують дуже низькі ціни. В чому сутність цієї політики?

Мені доводилось ще за радянських часів, у 1987рр. писати про те, що в селі необхідно розвивати переробну промисловість, щоб створювати додаткові робочі місця, що сприятиме вирішенню ряду проблем в перспективі: згладжувати сезонність в сільськогосподарському виробництві; замість відтоку трудових ресурсів в крупні і середні міста, перенаселяючи їх, забезпечити ці трудові ресурси робочими місцями в сільській місцевості, в тому числі за рахунок промисловості, переважно з переробки сільськогосподарської сировини³. Тодішній керівник Міністерства праці Пантелєєв мене критикував за те, що коли в селах будуть якісь переробні підприємства, туди піде молодь, а хто буде обробляти цукрові буряки і доїти корів. Така була тодішня філософія, вона не змінилася і тепер, що підтверджується багатьма прикладами сучасності.

Уже в сучасний період, коли аграрний сектор економіки потребує уже не реформування, а спасіння і нового підходу до його розвитку, мною пропонувалось знизити залежність сільського господарства від реалізації сировини і розширити її переробку та реалізацію безпосередньо споживачам. Сформована відповідна модель, яка «ґрунтується на ідеї, при якій український

³ Економіка Радянської України. – 1987. – № 9. – С. 63–69.

аграрний сектор економіки розвиватиметься на базі приватної власності на землю і основні засоби виробництва, а користування ними буде колективним. Модель передбачає інтеграцію і кооперацію трьох секторів аграрної економіки в великих селищах, малих і середніх містах: виробництво сировини, її переробки і реалізації кінцевої продукції»⁴. Тобто, кожен селянин не здає земельну ділянку за безцінь в оренду, а бере участь на сприятливих умовах в асоційованих чи кооперативних підприємствах, одержуючи певну частину доходу від виручки за реалізацію кінцевих видів продуктів споживання. Але моя модель, про яку знають навіть в уряді, продовжує висіти в повітрі.

Висловлені напрямки інтеграції в сільському господарстві підтверджуються світовим досвідом, відповідно до якого сільське господарство в кінцевому підсумку все таки знаходить найбільш сприятливі умови для свого розвитку саме в інтеграції виробництва сировини, її переробки і реалізації. Прикладом може стати розвиток молочного скотарства в Англії за період з 1930 року до сьогодні, коли три покоління англійських фермерів, які займалися виробництвом молока, пройшли важкий шлях від продажу молока посередникам до об'єднання з супермаркетами в асоціацію, де молоко перероблялося і реалізовувалося уже без будь-яких посередників. Але ж для чого травмувати три покоління українських селян, фермерів, щоб нарешті через митарства прийти до інтеграції в агропромисловому комплексі: виробництво сировини, виробництво кінцевих продуктів споживання і їхня реалізація.

Прикладів інтеграції в сільському господарстві у нашій країні чимало, але вони не носять системного характеру і не впливають, або мало впливають на соціально-виробничу інфраструктуру конкретних сіл і селищ. На нашій Вінниччині потужний потенційний інтеграційний комплекс: у вирощуванні цукрових буряків, переробці одержаного цукру на кінцеві продукти споживання, їхня реалізація; виробництво тваринницької продукції, її переробка і реалізація; вирощування та промислової переробка різної продукції рослинництва для одержання енергоресурсів; і інше. Отже, інтеграційні процеси в сільському

⁴ Панасюк Б. Вибрані твори. – К. : Просвіта, 2009. – Т. 6. – С. 300.

господарстві у нас розпочалися, набирають темпів, їх слід тільки спрямувати в сторону села, щоб воно не загинуло остаточно.

12. Запитання.

Скоро виповниться двадцять років нашої незалежності, але ніякого поступу до покращення життя українці не бачать, наближення до цивілізованого співтовариства, перспектив майже ніяких. Навпаки за показниками низького рівня життя українці міцно тримають першість: тривалість життя на 10-15 років нижча від розвинутих країн; перевищення смертності над народженням; перше місце за небезпечними хворобами, найвище місце за корумпованістю в усіх сферах життєдіяльності; обережне, що межує з недовірою, ставлення світової спільноти до українців і їхньої влади; стало звичаєм невиконання депутатами обіцянок, даних народу під час виборів. Чому таке сталося і чи довго до виходу з такого глухого кута?

Відповідь.

Це складне питання і відповіді на нього практично неможливо в короткій розмові. Треба дивитись на витoki нашого народу, державного формування впродовж багатьох століть, адже до цього часу ми нічого не вивчали, не робили філософсько-аналітичних висновків, не знаємо досконало й своєї нації, як і самої людини взагалі, власної історії, особливо це стосується формування генетичної основи нашого суспільства. У пізнанні самих себе в українців непочатий край роботи, адже перебуваючи тільки під владою сусідніх держав впродовж 750 років нація втратила незліченні не стільки матеріальні скільки духовні цінності. Дивлячись на фатальну ситуацію, що за роки незалежності, коли здавалося є всі можливості проявити всі здібності для створення красивого і щасливого життя, все тільки погіршується, прийшлося звернутися до нашої історії, здійснити науково-історичне дослідження⁵. І виявляється, що української історії немає, а те, що нам залишили, перекручене і не відповідає ніякій дійсності, самим прикрим в цій ситуації є неможливе пізнання свого народу. Звідси і неможливість визначити чому у нас впродовж двадцяти років

⁵ Панасюк Б. Русь: нація і держава : у 2 т. / Київський нац. екон. ун-т. – К., 2009.

незалежності не вдається здійснити щось порядне, наші керманічі як протистояли один одному, так і протистоять, як не було об'єднуючих ідей, так їх немає дотепер. І це не їхня провина, це біда всієї нації, народу, а тому треба вивчити корінь зла, який захований в глибині віків, даючи паростки отрути для кожного покоління українців.

Досить цінні відомості про українську націю можемо одержати у творчості видатних українців, зокрема Т.Шевченка, М.Гоголя, І. Франка, Л. Українки і багатьох інших. Нас привчили до Шевченка як поета, але, вивчаючи його як філософа і політика⁶, мені вдалося наблизитися до глибинних основ творчості генія в якій розкривається багато сторін сутності української нації, що виводить на дорогу пізнання її позитивних і негативних сторін. Ще більше пізнається українська нація через творчість М. Гоголя, який жив і працював в Російській імперії, але вся його творчість пронизана турботою про свій народ, про викорінення зла, яке з усюди прикипіло до нашого народу і не дає йому свободи, про повернення українцям їхньої славної історії та культури. В одному із своїх творів великий українець з сумом писав «Хуже мы всех прочих – вот что мы должны всегда говорить о себе». Коли М. Гоголь приступив до написання української історії, то прийшов до висновку, що немає ніякої можливості користуватися першоджерелами так як вони всі або зникли, або не впізнано перероблені, а тому він прийшов до сумного висновку, що українську історію треба писати тільки на основі переказів, дум, пісень і казок. У своїх творах М.Гоголь намагався як найяскравіше описати хибність українців «жити чужим розумом», а цей феномен супроводжує українців дотепер про що є чимало свіжих і відомих прикладів.

13. Запитання.

Все таки, за двадцять років ми нічого не здійснили, у багатьох сферах життєдіяльності навіть відкотились назад. Скільки ж має пройти часу, щоб ми вийшли на дорогу прогресу цивілізації, наблизилися до рівня розвинутих країн?

⁶ Панасюк Б. Український ренесанс у творах Тараса Шевченка. – К. : ВЦ «Провіта», 2010.

Відповідь.

Щоб відповісти на таке питання, треба ще раз нагадати про те, що сім з половиною століть ми побували в рабстві, а це біля двадцяти поколінь, які з покоління в покоління передавали свої рабські звички, які проникли в гени нашого народу. Щоб позбутися одержаних віками генетичних руйнацій на фізичному і духовному рівні, потребується зусилля хоча б двох-трьох поколінь, а це не двадцять років, що промайнули, а значно більше. З філософської точки зору можна сказати, що цей строк буде наблизений до того скільки потребується часу, щоб дика яблуння чи груша стали високосортними рослинами-приємними на вигляд біля яких легко відпочивати і смачними на споживання. Тільки для того, щоб знизити рівень алкоголізму за яким Україна вийшла не одне із перших місць у світі, потребується досить багато років і важкої роботи. А одержали українці цю хворобу в Російській імперії після перевороту більшовиків, які зробили величезну ставку на алкоголізм «К 1936 року виробництво спирта по порівнянню з 1919 роком зросло в 250 раз»⁷.

14. Запитання.

Якось незвично чути, що ми перебували в рабстві, адже в Російській імперії за часів царизму були деякі елементи - кріпацтво, панщина, - а уже під час комуністів подібні поняття зникли, їх і тепер не згадують. Сучасному молодому поколінню важко зрозуміти що ж все таки відбувалося, що могло залишити сліди рабської покори, невпевненості і недовіри до оточення не тільки природного, але й суспільного.

Відповідь.

Лікар, щоб розпочати лікувати, найперше за допомогою пацієнта вивчає хворобу, її походження та давність протікання. Ми ж як нація прислужлива і сором'язлива, мовчимо про свої набуті негативні звички, щоб бува не образити колишніх своїх господарів. Росіяни про своє рабство проголошують відкрито, зокрема Чернишевський назвав великоросів «жалкая нация, нация рабов, сверху

⁷ Бульвар Гордона. – 2010. – № 46 (нояб.). – С. 7.

до низу – все рабы» і за це його вихваляв Ленін, стверджуючи, що «великорусская нация ...способна дать человечеству образцы борьбы за свободу ..., а не только великие погромы, ряды виселиц, застенки, великие голодовки и великое раболопство». Отже, за царизму в імперії, куди входила Україна, було реальне рабство, але при комуністах в ній збереглися всі атрибути рабства, які перерахував сам керівник імперії: цілий комплекс архіпелагу ГУЛАГ, нечувані голодомори, кожен очікував арешту, нечуване підлабузництво перед партійними і репресивними органами. Всі селяни за комуністичних часів були класичними африканськими рабами: ніхто не мав паспорта, ніхто не мав права без довідки сільської ради виїхати з села більше як на тиждень, селяни працювали майже безплатно (100–150 грамів зерна на трудовень), на роботу треба було виходити щоденно і за цим слідували – ланкова, бригадир, голова колгоспу та партійний секретар. Мова про видачу мені паспорта розпочалася тільки у двадцятирічному віці, коли я закінчивши середню школу, на основі довідки з місцевої влади поїхав до Києва здавати екзамени, привіз випуску із наказу про зарахування мене до інституту, аж тоді сільська рада видала іншу довідку про те, що мені, як мешканцеві села, який поступив до інституту, можна видати паспорт. Але не тут то було, бо в районі, де вирішувалась доля кожного селянина, краще знали куди треба його направити працювати, як безправну істоту. Райввійськомат не дозволив видати мені паспорт, а призначив на 9 вересня 1954 року йти на службу до славної Радянської армії. Хто може пояснити прийдешнім поколінням, що це було не рабство українського селянина в Російській імперії? Це було неприховане рабство, захищене державною імперською політикою, яке залишило багато ритвин у духовності українців, вони проявляються повсюди і постійно.

15. Запитання.

Виходить так, що до світлого майбутнього та кращого життя українці ще йтимуть чимало років, зміниться не одне покоління. Проте, за цей період мабуть треба щось робити самому народу, щоб ситуація була хоч трохи під контролем, треба якось викорінювати набуті рабські риси, стати

вільними в думках і діях, жити власним розумом, не можна ж пускати все на самоплив, надіятись на когось, що хтось допоможе, як це бачимо тепер на початку XXI століття?

Відповідь.

Під Полтавою, очікуючи битви з Петром I, Іван Мазепа не був впевнений, що свободолюбивий український народ, озброївшись, пішов би проти самодержця Петра, не дивлячись на те, що йому загрожувала втрата національності, рабська покора цареві. Саме невпевненість у свій народ і стала основною причиною звернення Мазепи до шведів за допомогою. Ми, українці, особливий народ, у нас є багато видатного, веселого і працювитого, але не менше незрозумілого духу степу, духу руїни, духу протиріч, духу протистоянь, духу проклять, духу роз'єднання. Саме такі «тонкощі» української душі не дають нації впродовж віків здобути свободу, збудувати свою сильну і шановану державу.

Враховуючи вищесказане, можна зробити висновок, що для українців потрібен національний провідник за яким пішов би народ, а для цього потрібно лише дві речі: перша, українці зобов'язані пізнати себе, осмислити своє минуле, знати свої не тільки гарні сторони, але й ті, які мішають їм вільно жити, і жорсткими законами позбуватися їх, все сміття викинути геть зразу і назавжди; друга, кожна особистість, яка претендує стати провідником української нації і відповідати її фундаментальним потребам, зобов'язана знати свій народ, його дух непередбачуваності, вивіряючи на них свої дії і свою поведінку, бути відданим народу і державі.

16. Запитання.

Ті ганебні часи під Полтавою, зрадницька здача Батурина, коли все населення міста було знищене, давно минули, можливо ми уже інші, адже перенесли багато горя і мук.

Відповідь.

Ні, не змінились і тільки через те, що все минуле засіло у наших генах, яке важко змінити будь – якими ідеологічними методами, хоча і їх у нас немає.

Саме на початку нашої незалежності у кожного так чи інакше проявилась бацила, привита багатівіковим рабством. Відомо, що зміна державного устрою, а тим більше вихід зі складу іншої держави відбувається як правило в результаті переворотів, або революцій. В Україні не було ні перевороту, ні революції, просто в Москві, коли сперечались за урядові стільці забули наглядати за українцями і вони з тремтінням очікували своєї участі. І сталося диво, своєчасно не крикнули з Москви, щоб поставити українців на своє, тобто рабське, місце, їм навіть віддали владу, дарували незалежність. І почали ми самостійно управляти, господарювати, але вікове рабство багатьох поколінь вишкребло із свідомості українців внутрішню потребу національної гідності, свободи, незалежності. Ще у першій половині ХІХ століття М. Гоголь помітив і написав у спогадах «Роздуми Мазепи», що українці не знають, що таке незалежність, вона їм ні до чого, було видно, що не багато було тих, хто бажав за неї виступати проти царя під Полтавою.

В елітних прошарках українського суспільства ще жевріла ідея боротьби за свободу і незалежність, але коли до влади в імперії прийшли комуністи (1917-1991рр), то відбулася суцільна чистка самосвідомості за допомогою ідеологічних, фізичних і моральних методів. Українську еліту на всіх рівнях і в усіх сферах життя фізично знищено разом з нащадками, решту населення перевиховували, а молодь уже виховували з дитинства через організації жовтенят, піонерів і комсомольців. А чи може колишній український піонер, вихований на ідеях Павки Морозова, здійснювати перевороти чи революції, щоб Україна стала незалежною. Ні, не може, так як у нього немає нічого національного, немає внутрішньої потреби до цього. Коли ж незалежність негадано з'явилась, то вони все таки вчинили як більшовики після перевороту 1917р. – зруйнували все, що було надбане, всю економічну і соціальну інфраструктуру, але так і не знають що та як будувати для суспільних потреб. І це на диво природно, адже у нас є яскраві приклади, які підтверджують такий гіркий результат у потугах розбудови своєї власної, нової, поважної української держави. Складається так, що впродовж двадцяти років ніхто не знає, яку

державу ми будуємо, яке формуємо суспільство, або маємо намір щось робити, не знають і провідники народу, що видно із слів Л.Кучми, який відбув два президентських строки, а на кінець признався «Вы скажите, какое общество мы собираемся строить, и я его буду строить». Продовжується минуле, українці і їхні провідники як жили за чужим розумом так і живуть, нічого не змінилося з часів Гоголя.

17. Запитання.

Здається, що в цьому і криється весь корінь зла, який не дозволив впродовж двадцяти років щось зробити для реальної незалежності, ми так і не навчилися виробляти високотехнологічні промислові вироби, країна як була так і залишається сировинним додатком для інших держав. Чи не так?

Відповідь.

Так, в Російській імперії за царів не давали українцям мати свою еліту, яка б генетично несла національну самосвідомість, передавала її всьому народові. Згадаймо яким тортурам піддавали Тараса Шевченка, як приходилося приховувати свої думки Миколі Гоголю і все через те, що вони несли свої ідеї українцям вийти на дорогу свободи. Проте, якщо тоді українську еліту тримали під жорстким наглядом, то уже за комуністичних часів її просто фізично знищили, залишивши простих робітників і селян, яким нова малоосвічена призначена еліта нав'язала свою ідеологію, так звану диктатуру пролетаріату, витравлюючи національну самосвідомість. У цій справі вони досягли багато, а головне, в більшості українців, а це робітники і селяни, на генетичному рівні знищили внутрішню потребу свободи і незалежності. Тепер їхні нащадки засідають у законодавчих і виконавчих органах влади на всіх рівнях державного управління, але свого основного завдання щодо розбудови квітучої, шанованої і незалежної держави, забезпечення свободи і високого рівня життя для українського народу вони не здатні виконати. Це не їхня провина, це їхня біда, їхні діди і батьки не передали їм генетичного розуміння, що українці можуть самостійно господарювати, вирішувати державні справи, мати гарні відносини з

сусідами, користуючись при цьому не чужим, а власним розумом. Чи можна вважати розумним господарювання, коли ми, виростивши зерно, продаємо його іншим державам як кормове, де воно переробляється на корми, виробляється тваринницька продукція і уже нам везуть за високими цінами ковбаси, сало, сири, молочні продукти, курятину і інше, створюючи у своїх країнах робочі місця, одержуючи величезні прибутки, а українські селяни ходять з протягнутою рукою. Так поступають з залізною рудою, металом, соняшником, ріпаком і іншими сировинними продуктами.

18. Запитання.

Невже у нас немає кадрів, які б зрозуміли подібні істини та не торгували сировиною? Можливо вони є, але вони якось знаходяться на узбіччі. Серед народу чується, що треба користуватись тим, що маємо, а пізніше з'являться нові особистості і справи поліпшаться.

Відповідь.

Не можна сказати, що немає керівників в усіх сферах, які спроможні дещо зробити краще, але їх дуже мало. Причина відома кожному – диктатура пролетаріату методично і цілеспрямовано знищувала українську еліту після 1917р.: громадянська війна; колективізація; голодомори; репресії; війна 1939-1945рр.; післявоєнні роки. Ідеологію, кого треба в першу чергу знищувати, визначив сам Ленін в листі Горькому про інтелігенцію, що вона «не мозг, а говно нации», а при відсутності інтелігенції зникають підвалини формування еліти. Не треба приховувати, що впродовж віків українці, особливо еліта, сама себе знищувала непомірно: і князі; і гетьмани; і творці українських універсалів; і президенти та політики. Скажіть, чи не моторошно чути як на нашому славному Поділлі в недалекому минулому чулися слова «Розстріляти! – заволав Тетеря, вихопив у козака пістоль й вистрілив у Богуна». Здебільшого так жорстоко і цинічно знищували один одного відомі особистості в українській історії. Все це треба визнати, від реалій нікуди дітися, слід очікувати появи нової еліти, але після одержання незалежності наші провідники упустили шанс. Потрібно було б з перших днів незалежності готувати якісно нове покоління на основі ідеології

національної самосвідомості українців, але подібного не робиться до цього часу. Можливо в недалекому майбутньому щось буде зроблено у цьому напрямку, бо досягти зростання і високого добробуту буде важко, коли у незалежній державі свідомість українців ще залежна. Для того, щоб переконатись про інтелектуальний рівень посланців із народу у владу, ввімкніть канал Верховної Ради України і ви побачите не вищий законодавчий орган країни, а цирк. Подібне спостерігається в усі скликання цього державного органу, а тому треба визнати, що кращих висуванців народ ще не може дати для влади.

19. Запитання.

Приклади минулих двадцяти років, величезні упущення, постійний розбрат на владному олімпі, мабуть стане застереженням для сучасників? Але все таки виникає останнє запитання, - невже не знайшлося видатних людей, які б розробити бачення нашої молоді незалежної держави в перспективі, підказали як вирішувати проблеми, які стоять на дорозі розвитку української нації?

Відповідь.

Такі люди були, хоча їх і мало, але суспільне середовище, непередбачувані обставини і дріб'язкова щоденність заважали і заважають подібне здійснити. В перші роки незалежності, коли гриміла слава політичної сили «Руху», а на устах українців були імена його лідерів, мені випала нагода пройтися з одним із них, народним депутатом Левком Лук'яненком, від вулиці Банкової до Золотих воріт, де розміщались деякі політичні служби. Багатолітній в'язень сталінських таборів, борець за незалежність України мене не знав, але вів жваву розмову про управління державою, про економіку і соціальну сферу держави. Яюсь самовільно у мене з'явилась думка, яку я висловив знаменитому лідерові нації, що було б виправданим зараз же, не відкладаючи, розпочати виховувати, а краще сказати, формувати, національну самосвідомість молодого покоління в душі незалежності і свободи. Розпочати треба з дитячого садочка і першого класу, бо більшість тих українців, які пройшли виховання в організаціях жовтенят, піонерів і комсомольців, уже не змінять свого

внутрішнього переконання. Здебільшого ці переконання справедливі, бо ринкові відносини і незалежність приносить не поліпшення життя, проти того що було, а погіршення.

Над проблемою, яку я висловив депутатові, мені не доводилось не тільки працювати, але й думати, вона з'явилась чи то з глибин моєї душі, чи з Космічного простору саме під час розмови з відомим політиком і борцем за незалежність. На диво політик нової України тільки подивився на мене, але нічого не відповів до того часу доки ми не розійшлися. Пройшли роки, зруйнована потужна сила «Рух», не стало деяких його лідерів, повсюди на місці дитячих садочків вирости житлові і офісні масиви, в школах на уроках учні і учителі розмовляють українською мовою, а на перерві тільки російською. Звичайно, в таких умовах надіятись на покращення життя, досягнення реальної незалежності і свободи важко очікувати.

20. Запитання.

Незабаром 2011 рік, двадцятиліття незалежності України, але як свідчить реальний стан і Ваші характеристики, простежується невтішна картина в нашій країні. Чи є у Вас наукові результати досліджень, як стали б у пригоді нашому народові і державі?

Відповідь.

Звичайно, мені вдалося, на мою думку, дослідити деякі сторони важких часів нашої нації та формування держави, поглянути на причини, далеко не всі, які століттями тримали наш народ на узбіччі світової цивілізації. Це дає мені змогу зробити деякі попередні висновки і рекомендації, які сприятимуть виходу української нації і держави на дорогу прогресу світової цивілізації: перше, перестати жити чужим розумом; друге, відмовитись від хвороби віковичного запеклого протистояння на знищення, як це практикували у сиву давнину князі, гетьмани у ХУІІ–ХУІІІ століттях, провідники визвольних рухів у першій половині ХХ століття, президенти і політики в сучасний період новітньої історії; третє, викорінити дух руїни, жити, підпорядковуючись жорстким законам природи і суспільства; четверте, дотримуватись єдності у відстоюванні

національних інтересів, поступаючись власними амбіціями; п'яте, пробудити відродження тепла у душі кожного українця до свого народу і держави. Це і є моє Новорічне побажання українцям.

Київ,
листопад 2010.